

Доц. др Божидар ОТАШЕВИЋ

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд

Проф. др Даг КОЛАРЕВИЋ

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд

ДОИ: 10.5937/bezbednost20020050

УДК: 351.761.3:[663.992:542.2](497.11)

Оригинални научни рад

Примљен: 21. 4. 2020. године

Ревизија: 28. 7. 2020. године

Датум прихватања: 5. 8. 2020. године

Карактеристике илегалних лабораторија за производњу марихуане у Србији

***Апстракт:** Марихуана се производи у готово свим земљама на свету, што је чини најзаступљенијом илегалном дрогом на светском нарко-тржишту. Број лабораторија које су последњих година откривене у нашој земљи један је од потенцијалних показатеља све већег ширења домаће производње марихуане у лабораторијски контролисаним условима. Циљ рада је утврдити распрострањеност и карактеристике илегалних лабораторија за производњу марихуане у затвореном простору. Узорком је обухваћено 136 илегалних лабораторија за унутрашњи узгој марихуане које су откривене у Србији (без Косова и Метохије) у периоду од 1. 1. 2013. до 30. 6. 2019. године. У раду је дат приказ распрострањености лабораторија и њихових основних карактеристика у погледу локације, производних капацитета, квалитета опреме, броја ухапшених лица и количине заплетееног новца и оружја. Од укупног броја откривених лабораторија 80,9% било је инсталирано у градским срединама, а 8,1% било је опремљено високопрофесионалном опремом. У тим „професионалним“ лабораторијама пронађена је највећа количина оружја у нелегалном поседу. У откривеним лабораторијама ухапшено је укупно 196 лица, просечне старости 38 ± 10 година.*

Аутори се нису бавили детаљном анализом количине заплетеене дроге због непостојања стандардизованих образаца за извештавање. Заплетеена дрога се налазила у различитим фазама

процеса производње, у појединим извештајима је пријављено одузимање целих биљака различитих величина, а у неким количина сирове и/или осушене дроге изражена у килограмима. Пошто су доступни подаци о производњи канабиса издељени, нестандардизовани и обично научно неутемељени, аутори сматрају да је тренутно немогуће проценити укупну производњу канабиса у Србији са дозом научно засноване прецизности која би била задовољавајућа за практичне сврхе.

Кључне речи: марихуана, илегална производња, унутрашњи узгој, лабораторије.

Увод

Канабис (лат. *Cannabis Sativa*) јесте биљка од које се производе индустријска конопља и марихуана. Индустријска конопља се добија од стабла или семена биљке (користи се за комерцијалну производњу хране, папира, детерџента, пластике, грађевинског материјала и садржи само 0,3–1,5% ТХЦ-а односно делта-9-тетрахидроканабиноида), док се марихуана добија од цветова биљке и садржи 5–35% ТХЦ-а (Goloborbin – Kon et al., 2015: 130–131), користи се рекреативно¹ и изузетно у медицинске сврхе.

Према Закону о контролисаним психоактивним супстанцама Републике Србије² забрањено је поседовање, узгајање и промет варијетета канабиса који могу садржати више од 0,3% супстанци из групе тетраhydroканабинола (члан 58). Истим законом дозвољено је гајење конопље само правном, односно физичком лицу које има дозволу коју је издало министарство надлежно за послове пољопривреде.

Канабис међу дрогама заузима прво место по популарности и то је најзаступљенија дрога у свету. Према појединим иностраним истраживањима, просечан уживалац марихуане је најчешће средњошколац или млађи мушкарац, 30% уживалаца је млађе од 18 година, више од 50% почиње са конзумацијом пре 14 године живота, а скоро 90% пре 18 године живота. Класични уживалац марихуане није у радном односу, незапослен је, или је студент

¹ Повремено узимање рецимо само када се оде у неки клуб.

² Службени гласник Републике Србије, 99/2010 и 57/2018.

(UNODC, 2011: 181). Ова дрога појачава већ постојеће душевно стање. Ефекти узимања могу бити различити и крећу се од релаксације до параноје. Дејство престаје два до три сата по узимању, а код дугогодишњих наркомана развија се постепена физичка зависност. Управљање моторним возилом под дејством марихуане веома је ризично због поремећене визуомоторне координације и продужења тзв. психичке секунде. То за последицу има закаснило реаговање у ванредним ситуацијама у саобраћају и погрешну процену надлазеће опасности, са свим ризицима како по возача тако и по остале учеснике у саобраћају (Петровић, 2003: 115).

Cannabis sativa је космополитска врста која се прилагодила расту у готово свим деловима света, а данас се налази готово на свим континентима осим Антарктика. Од три продукта канабиса који се злоупотребљавају (марихуана, хашиш, канабисово уље), марихуана садржи најмањи проценат ТХЦ-а (до 3%), тако да приликом конзумирања има најблаже дејство. Марихуана се конзумира пушењем цигарета које се у наркоманском сленгу називају *чоинт* или *стик*, а може и помоћу луле или специјално конструисаних муштики. Дим има веома оштар мирис, сличан мирису запаљене суве траве. Марихуана може и да се жваће, гута, ушмркава и припрема као чај, али овакви облици уживања су ретки међу корисницима у Европи (Петровић, 2003: 115).

Канабис се узгаја напољу, на земљиштима различитог квалитета и у готово свим деловима света осим у поларним регионима. Чест је и унутрашњи узгој у лабораторијским условима, на свим локацијама где је доступан извор струје и воде. Када се узгаја напољу, канабис може бити засађен као засебна култура или у комбинацији са неком другом биљком, као што је кукуруз. Иако у принципу спољни узгој даје један принос годишње, постоје непотврђени извештаји који указују на три приноса годишње (Bloome, 2008). Унутрашњи узгој канабиса, супротно томе, може имати шест приноса годишње³. Сматра се да су технике гајења канабиса у лабораторијама еволуирале у готово свим земљама Европе, као резултат смањења могућности откривања од стране полиције, али и због могућности контролисања климатских услова који директ-

³ Види шире: *EMCDDA Insights: (2012). Cannabis Production and Markets in Europe*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Lisbon, p. 31–37.

но утичу на количину и квалитет производа. Неоспорно је да лоши климатски услови ограничавају илегалне произвођаче да производе сталну и „сигурну“ количину током читаве године.

На подручју Југоисточне Европе и Западног Балкана присутан је узгој канабиса на отвореном и у затвореном простору. Регистрован је тренд да криминалне групе користе незавидну позицију рањиве популације, већином старијих грађана угрожених економском кризом, који се за њих у руралним крајевима баве узгојем канабиса на отвореном простору. Најзначајнију улогу у снабдевању Југоисточне Европе марихуаном имају организоване криминалне групе албанског етничког порекла, а кријумчарење марихуане из Албаније постало је последњих година значајан регионални безбедносни проблем.⁴ Према подацима финансијске полиције Италије, на подручју Албаније открије се око 500 плантажа са засадима канабиса, на којима се произведе 1.000 тона марихуане на годишњем нивоу, чија се вредност процењује на око 4,5 милијарде евра.⁵ У последњој деценији готово у свим европским државама, а самим тим и у Србији, забележена је константна производња канабиса у затвореним просторима, као резултат смањеног ризика од откривања (Bouchard, 2008), могућности контроле услова гајења као и могућности добијања већих приноса и добијања финалног производа са већим процентом ТХЦ-а (Leggett and Pietschmann, 2008). Гајење канабиса у затвореним просторима омогућава контролу климатских услова, чиме се заобилазе све тешкоће које се могу јавити током гајења канабиса на отвореном простору, а то су најчешће: дневни природни циклуси, унакрсно опрашивање, мраз и томе слично.

Методологија истраживања

Спроведено истраживање је неексперименталног експлоративног карактера.

⁴ Види шире: Управа полиције Црне Горе (2014). Процјена опасности од тешког и организованог криминала у Црној Гори – јавна верзија, бр. 01/3 – 240/14-7611, стр. 34. Подгорица.

⁵ Исто.

Општа хипотеза гласи: У Републици Србији постоји значајан број илегалних лабораторија за производњу марихуане који је у сталном порасту.

У складу са циљевима овог истраживања постављене су и посебне хипотезе.

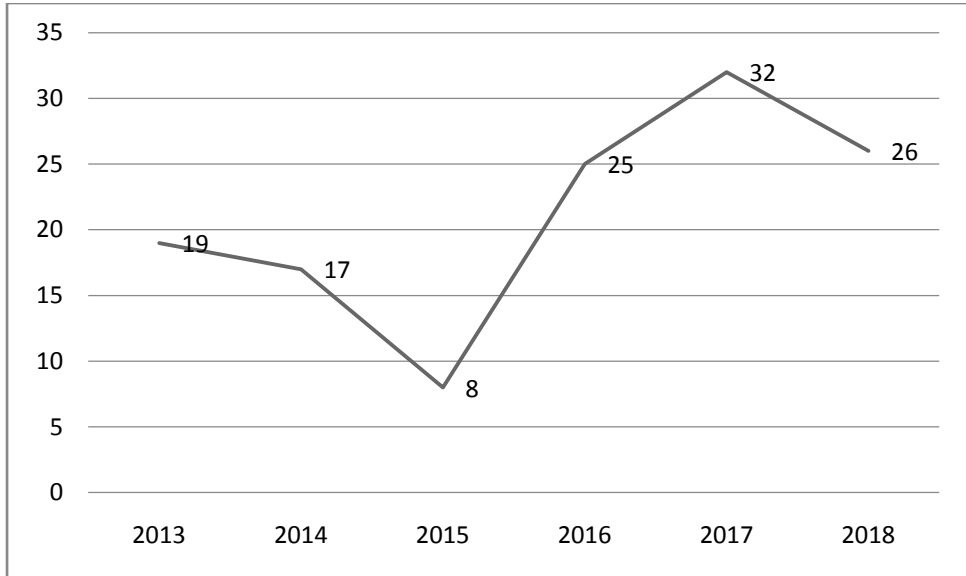
1. Илегалне лабораторије за унутрашњи узгој марихуане значајно чешће су дистрибуиране у градовима него у селима зато што су куповина опреме и узгој дискретнији, а и ризик од откривања мањи.
2. Постоји значајан број високопрофесионалних илегалних лабораторија под контролом организованих криминалних група чији производни капацитети превазилазе потребе српског нарко-тржишта.
3. У илегалним лабораторијама се приликом откривања проналазе веће количине оружја у нелегалном поседу.

Истраживањем је обухваћено 136 илегалних лабораторија за производњу марихуане (унутрашњи узгој марихуане у лабораторијским условима). У питању су све откривене лабораторије за производњу марихуане на територији Републике Србије (без Косова и Метохије) у периоду од 1. 1. 2013. до 30. 6. 2019. године (2019. непотпуна). Коришћени су подаци Одељења за аналитику МУПРС, које евидентира све случајеве откривених тајних лабораторија на територији Србије, без обзира на то да ли је у питању производња природних или синтетичких дрога. Анализирани су број откривених тајних лабораторија за производњу марихуане по годинама, број ухапшених лица и њихова старосна доб, локација на којој је откривена лабораторија, да ли је лабораторија била инсталирана у изнајмљеном простору или простору који је био у власништву илегалних произвођача, те квалитет опреме која је била инсталирана у илегалним лабораторијама. Даље су анализом обухваћене различите фазе процеса производње у којима се налазила заплењена дрога, да ли је поред марихуане заплењена и нека друга врста дроге, као и количина заплењеног новца и ватреног оружја које су поседовали илегални произвођачи.

За статистичку обраду података коришћен је *IBM SPSS Advanced Statistics 20.0*. пакет. Употребљена је дескриптивна статистика, утврђивана је дистрибуција фреквенције. Поред тога, вршена је анализа табеле контингенције и примењен је χ^2 тест.

Резултати истраживања

У периоду од 1. 1. 2013. до 30. 6. 2019. године откривено је 136 илегалних лабораторија за производњу марихуане (унутрашњи узгој) (Otašević, Kolarević, Radovanović, 2019: 1129), и то: у 2013. години 19 лабораторија, у 2014. години 17 лабораторија, у 2015. години 8 лабораторија, у 2016. години 25 лабораторија, у 2017. години 32 лабораторије, у 2018. години 26 лабораторија и у првих шест месеци 2019. године 9 лабораторија. У откривеним лабораторијама ухапшено је укупно 196 лица, просечне старости 38 ± 10 година живота (Табела бр. 1). Добијени резултати нам указују да се последњих година повећао број илегалних произвођача који се баве узгојем канабиса у затвореном простору. Међутим, приликом доношења закључака ваља бити опрезан јер прикупљени подаци могу указивати на приоритете у раду полиције и на повећање свести и знања о начинима производње канабиса на домаћем нарко-тржишту, а не на реалан обим и трендове у производњи марихуане. Органи који се баве сузбијањем нарко-криминалитета у нашој земљи јединствени су у ставу да је криминалитет повезан са дрогама велика претња по национални и међународни поредак у целини. У складу с тим, они стално покушавају да пронађу адекватне одговоре (кроз законодавне активности и нове методе рада) на савремене криминалне претње тог карактера.

Графикон 1. Број откривених лабораторија за илегалну производњу марихуане (без 2019. године јер подаци нису били потпуни)

У 136 откривених лабораторија лишено је слободе 196 лица просечне старости 38 ± 10 година. Од тога је у 96 (68,4%) откривених лабораторија ухапшено по једно лице, у 7 лабораторија у моменту упада полиције није затечено ниједно лице, док је у 6 лабораторија ухапшено више од 5 лица, а у две лабораторије више од десет лица (Табела 1). Број ухапшених лица у илегалним лабораторијама нам указује, између осталог, да веома мали број откривених лабораторија спада у мегалабораторије у којима се може производити на стотине килограма ове дроге. Такве лабораторије су откривене у Холандији, Чешкој, Аустрији, Шпанији, али у новије време и у Србији. Тако је крајем 2019. године, у акцији полиције и тужилаштва, у пластеницима пољопривредног добра „Јовањица“, које је било регистровано за производњу органске хране, откривена илегална производња марихуане у контролисаним, лабораторијским условима. Том приликом полиција је лишила слободе већинског власника пољопривредног добра „Јовањица“ и још осам чланова организоване криминалне групе који су били за послени на овом пољопривредном добру. У поменутој полицијс-

кој акцији, на више локација на територији Старе Пазове и Инђије заплењено је 649,9 килограма марихуане спремне за даљу продају и чак 65.581 стабљика канабиса у сировом стању, тежине 3.954 килограма.⁶

Табела 1. Број ухапшених лица по лабораторијама

Број лица	Број лабораторија	%	f
1	93	68,4	93
2	25	18,4	50
3	5	3,7	15
4	3	2,2	12
6	1	7	6
10	2	1,5	20
Укупно	129	94,9	196
Није било ухапшених	7	5,1	
Укупно	136	100	

У посматраном периоду 129 лабораторија је откривено од стране Подручних полицијских управа (ППУ), док је њих седам откривено оперативним радом Службе за борбу против организованог криминала (СБПОК). Такође, 134 лабораторије су откривене оперативним радом полиције, док су две лабораторије откривене, условно речено, након инцидентата. У једном случају лабораторија је откривена након избијања пожара, а у другом случају произвођач је рањен у оружаном обрачуну у Београду, те пошто је након указане лекарске помоћи одбио да да исказ припадницима криминалистичке полиције, уследио је претрес стана и других просторија у којима је пронађена инсталирана лабораторија за илегалну производњу марихуане.⁷

Приликом упада полиције у лабораторију, затечена лица су у пет случајева покушала бекство.

Највише илегалних лабораторија за производњу канабиса откривено је у градским срединама, укупно 110 (80,9%), док је у

⁶ Подаци МУП-а Републике Србије

⁷ Подаци Одељења за аналитику МУП-а Републике Србије

сеоским или приградским срединама откривено 26 таквих лабораторија (Табела 2).

Табела 2. Локација на којој је откривена лабораторија

	f	%
Град	110	80,9
Село	26	19,1
Укупно	136	100

Простор у коме су откривене илегалне лабораторије у највећем броју случајева је био у власништву илегалних произвођача (132 односно 97,1%), док су у изнајмљеном простору биле инсталиране само четири илегалне лабораторије. Овај резултат потврђује тврдњу да узгајивачи најчешће држе лабораторију уз себе, како би је лакше контролисали и штитили. Најразличитија су места где се илегалне лабораторије инсталирају, а потом и откривају. На основу приказаних резултата може се тврдити да је највећа вероватноћа да ће лабораторија бити откривена у стамбеним и другим просторијама, односно приватним кућама и становима, а изузетно у изнајмљеним просторима. Међутим, криминалистичка пракса познаје случајеве у којима су илегалне лабораторије откриване у подрумима, ауто-сервисима, радионицама, помоћним објектима, пословним објектима, магацинским просторима и викендицама.

У највећем броју случајева (125 односно 91,9%) производња се одвијала на једној локацији, док се само у 11 случајева (8,1%) производња одвијала на више локација (Табела 3). У последње време, готово у свим земљама европског континента примећена је тенденција да се произвођачи одлучују за илегалну производњу канабиса на више различитих локација, зато што је узгој дискретнији уколико постоји више добро изолованих просторија које су међусобно удаљене. Самим тим је и ризик од откривања далеко мањи – ако се открије једна илегална лабораторија, друге могу наставити са радом.

Табела 3. Број лабораторија у којима се производња одвијала на једној или више локација

	f	%
Једна локација	125	91,9

Више локација	11	8,1
Укупно	136	100

Приликом упада у 57 лабораторија (41,9%) откривене су саднице различитих висина, од оних тек засађаних до оних виших од једног метра, спремних за бербу. У појединим лабораторијама полиција је затекла саднице у фази резања пупољка, затим одређене количине марихуане која је била издробљена и која се налазила у фази сушења. Било је и готових паковања (обично тежине од једног килограма), а у неким случајевима су пронађени и готови цоинти. Подаци о откривеним садницама различите висине и различитих стадијума зрелости и заплени дроге у различитим фазама процеса производње указују да су илегални произвођачи водили рачуна да у сваком моменту имају одређену количину робе за илегално нарко-тржиште. Тек засађеним садницама је потребно осам до девет недеља да би биле спремне за бербу. Узгајивачи у затвореном простору могу да произведу најмање шест усева годишње, тако да је одређени број биљака спреман за сетву у сваком тренутку. При томе треба имати у виду да је квалитет канабиса најлакше контролисати у затвореном простору.

Када је у питању опрема, у 125 лабораторија (91,9%) била је инсталирана јефтина и импровизирана опрема, док је у 11 откривених лабораторија (8,1%) била инсталирана високопрофесионална опрема (Табела 4). Мања лабораторија за производњу канабиса може се опремити за неколико хиљада евра, док су веће лабораторије скупље, али су и приноси у њима далеко већи, а самим тим је већи и потенцијал за остваривање профита.

Табела 4. Опрема која је коришћена процесу производње

	f	%
Импровизирана опрема	125	91,9
Професионална опрема	11	8,1
Укупно	136	100

У пет случајева (3,7%) поред марихуане је откривена и нека друга дрога. Тако су у појединим лабораторијама уз марихуану откривене мање количине хероина, екстазија и амфетамина. Међутим, без обзира што су у питању мање количине дроге, с обзи-

ром да илегални произвођачи нису били зависници, може се претпоставити да су и те мале количине заплењене дроге биле намењене локалном нарко-тржишту.

У 15 случајева (11%) илегални произвођачи су поседовали оружје, а у појединим лабораторијама били су инсталирани савремени системи за видео-надзор. У четири случаја код произвођача је пронађена одређена количина новца у различитим апоенима, у укупној вредности од 11.500 евра.

Приликом упада у лабораторије полицајци су пронашли 15 пиштоља, пет аутоматских пушака, два пригушивача, два оптичка нишана, седам бомби, 300 комада муниције различитог калибра, као и одређену количину ловачког наоружања. Чињеница да су откривене значајне количине различитих врста оружја, пре свега аутоматског, говори нам да ове групе негују културу насиља, која је највероватније посебно хоризонтално изражена између различитих криминалних група. Генерално, насиље је најчешће резултат сукоба због нарко-тржишта, непоштовања споразума, неплаћања робе, итд. Стиче се утисак да се начин деловања ових група не разликује од метода које користе криминалне групе које се баве другим облицима нарко-криминала.

У циљу утврђивања да ли постоје евентуалне зависности између варијабли, испитиван је однос између броја ухапшених лица и локације на којој је лабораторија пронађена (село или град), затим да ли је лабораторија била инсталирана у простору који је био изнајмљен или у простору који је био у власништву илегалних произвођача, те да ли се у лабораторији налазила импровизирана или професионална опрема. Исто је покушано са лабораторијама у којима је приликом откривања и упада пронађено оружје и осталих варијабли. Статистичка значајност нађена је укрштањем варијабли лабораторије у којима је приликом откривања и упада пронађено оружје у илегалном поседу и лабораторије опремљене импровизираном или професионалном опремом ($\chi^2 = 7,83$, $p \leq 0,05$).

Табела 5. Однос броја лабораторија у којима је пронађено оружје током откривања и лабораторија опремљених импровизованом и професионалном опремом

	Било оружја	Није било оружја	Укупно
Импровизована опрема	11	114	125
Професионална опрема	4	7	11
Укупно	15	121	136

Резултат у табели 6 приказује статистички значајну разлику броја лабораторија у којима је пронађено оружје током откривања и лабораторија опремљених импровизованом и професионалном опремом ($p \leq 0,05$). Из табеле се види да је од 125 лабораторија у којима је била инсталирана импровизована опрема, у 11 случајева (8%) пронађено оружје, док је од 11 лабораторија у којима је била инсталирана професионална опрема, у четири (приближно трећина) случаја пронађено оружје. Овај податак нам указује на степен организованости, али и спремности за испољавање насиља лица која се баве производњом марихуане у високопрофесионалним и добро опремљеним лабораторијама.

Дискусија

Једноставне процедуре производње, детаљне инструкције и рецепти до којих се може доћи путем интернета, лако доступне неопходне супстанце, које се често користе и у свакодневној употреби, утицале су на пораст илегалне производње марихуане у лабораторијским условима.

У периоду од 1. 1. 2013. до 30. 6. 2019. године откривено је 136 илегалних лабораторија за производњу марихуане (унутрашњи узгој), готово у свим већим градовима у Србији. Највише лабораторија је откривено 2017. године, чак 32 (23,6%). Међутим, полиција све чешће открива и стамбене објекте у којима је илегално организована производња марихуане. Подруми су претворени у лабораторије, а у кућама је све прилагођено да услови буду идеални за узгој ове дроге. Наведене податке потврђује и *Стратешка процена јавне безбедности* коју је израдило Министарство унутрашњих послова 2017. године, у којој се између осталог наво-

ди: „У Србији се илегално производи марихуана, због чега је широко доступна. У производњу у вештачким условима се све више улаже, почев од опремања лабораторија и побољшања услова у њима, до куповине високо квалитетне опреме која се користи и у легалној пољопривредној производњи. Због чињенице да се производи у Србији, марихуана је далеко јефтинија од осталих дрога, што је сврстава у дроге за којима је потражња константна. Када је реч о уличној продаји, тргује се у количинама између 0,5 и једног килограма марихуане. Цена варира од 1000 евра у околини Рашке и Пчињског округа, до 1500 евра за килограм у већим градовима (Београд и Нови Сад)“.

Семенке за узгој канабиса углавном се кријумчаре из иностранства, а неретко у нашу земљу стижу и у пошиљкама брзе поште. Пошиљаоци су махом из Холандије, а у последње време и из Шпаније. Тако су, примера ради, цариници током 2019. године открили 31 семенку канабиса, као и адитиве за раст ове биљке и папир за увијање, у само једној од низа сличних пошиљки из Шпаније које примаоцима у Србију стижу курирском службом DHL.⁸

У 136 откривених лабораторија лишено је слободе 196 лица. У 96 откривених лабораторија (68,4%) ухапшено је по једно лице, у 25 лабораторија (18,4%) по два лица, у пет лабораторија (3,7%) три лица, десет лица је лишено слободе само у две лабораторије (1,5%), док чак у седам лабораторија (5,1%) није лишено слободе ниједно лице. Чињеница да се у 68,4% случајева број откривених лабораторија поклапа са бројем ухапшених лица може да указује на неспремност полиције да се снађе у новонасталим околностима, јер се у току оперативне обраде не утврђује у довољној мери веза између илегалних произвођача и остатка криминалне организације, иако је општепознато да су кривична дела у вези са опојним дрогама по правилу групна кривична дела. У ланцу илегалне производње, кријумчарења и продаје дроге постоји стриктна подела посла у којој се тачно зна ко шта ради и ко је за шта задужен. Мали број ухапшених лица може указивати и на чињеницу да је оперативни рад полицијских службеника који раде на откривању и доказивању ових кривичних дела отежан због пажљиве логистике и организације криминалних група, али и да је

⁸ Подаци МУП-а Србије.

овај вид криминала резултат специјализације у којој су ћелије за производњу дроге издвојене од осталих елемената у ланцу трговине дрогом, као што су транспорт, куповина ради даље продаје или улична продаја (Otašević, et al. 2019: 1135).

На могуће пропусте у раду полиције указује и податак да постоји неколико случајева у којима приликом упада у лабораторији није откривено ниједно лице. Када се оперативним радом дође до сазнања о постојању илегалне лабораторије, онда постоји могућност да се њен рад прати неко време, а самим тим и да се упад у лабораторију планира (Otašević, 2018: 13). Упад у лабораторију и прекид њеног рада најбоље је извршити у време када се сумњиве и праћене особе налазе у њој. Упад у празну лабораторију (без људи) или упад у лабораторију у тренутку кад се у њој не врши производња у већини случајева је контрапродуктиван. У таквим случајевима доказивање шта је лабораторија тачно производила може бити веома компликовано (Otašević, et al. 2019: 1135)

Поједини аутори сматрају да кључан отежавајући фактор у процесу откривања ових кривичних дела представљају организоване криминалне групе, које имају велики број чланова, мреже препродаваца и посредника који остварују огромне профите, а самим тим и константан раст тржишта забрањених психоактивних супстанци (Чворовић и Vince, 2019: 165). Предузимање посебних доказних радњи у предистражном поступку представља изузетно значајан инструмент реализације превентивног аспекта криминалне политике код наведених кривичних дела, посебно тајног надзора комуникације, тајног праћења и снимања и контролисане испоруке. Од ефикасности надлежних државних органа током предистражног поступка за кривична дела повезана са опојним дрогама директно зависи ефикасност кривичног поступка (Чворовић и Vince, 2019: 165).

Не спорећи значај посебних доказних радњи у спречавању, откривању и доказивању кривичних дела, модерне полицијске службе у свету могу се похвалити све већом употребом савремених техничких средстава. Тако, на пример, припадници полиције све чешће за откривање илегалне производње марихуане, између осталог, користе термовизијске камере. Оне функционишу тако што бележе емисију топлоте, претварајући инфрацрвену радијацију у радијацију која је видљива људском оку. Информације доби-

јене на овај начин саме за себе не пружају довољно основа за закључак да се у неком затвореном простору одвија нека криминална активност. Због тога се искључиво могу окарактерисати као индиције, на основу којих би се могле предузимати друге полицијске мере и радње у циљу детектовања кривичних дела. (Kesić, Vjelovuk, 2019: 1011).

Примена термовизијских камера у Републици Србији није прописана ниједним законом или подзаконским актом, већ би се могла подвести под опште одредбе о употреби техничких средстава при спровођењу оперативно-тактичких мера и радњи и доказних радњи (Kesić, Vjelovuk, 2019: 998). У сваком случају, при спровођењу појединих посебних доказних радњи могле би се користити термовизијске камере, под истим условима под којима се предузима и посебна доказна радња, али и приликом обављања редовних полицијских послова (позорничка и патролна делатност, секторски начин рада), с тим што остаје отворено питање процесног значаја информација које су прикупљене на овај начин. У сваком случају, информације добијене на овај начин су основа за предузимање доказних радњи као што су тајно праћење и снимање и претресање.

Резултати спроведеног истраживања показују да су 134 лабораторије откривене оперативним радом полиције, док су две лабораторије откривене, условно речено, након инцидената. Такође, 110 лабораторија (80,9%) откривено је у градским срединама, најчешће у приватним кућама и становима који су били у власништву илегалних произвођача (132 односно 97,1%). Лабораторије су биле инсталиране у собама, подрумима и хладњачама. Саднице су биле засађене у ормарима, кутијама од компјутера, стакленицима за узгој, специјалним *gro box* кутијама са хранљивом подлогом и вештачком расветом која омогућава раст биљке без присуства светлости.

Данас се примењују и иновативне методе у гајењу марихуане, укључујући и хидропонски начин гајења, када се биљка гаји у лабораторијским условима без додира са тлом (Risimović, 2018: 260).

За особе које живе у градовима очекивано је да се одлучују за унутрашњи узгој канабиса јер плантажно гајење подсећа на традиционалну пољопривредну производњу и захтева велики фи-

зички рад. Засад је потребно окопавати и штитити од крађа и штеточина који се налазе у природи. У време суше, биљке је потребно обилно заливати, а ако има превише кише, биљке се морају заштитити од натапања водом. Високе температуре узрокују сушење биљака, док ниске температуре изазивају такозвани „температурни шок“. Уз то, потребно је пронаћи добро изоловану локацију која дневно има минимум шест сати директне сунчеве светлости и која има воду. Код унутрашњег узгоја канабиса постоји контрола над свиме што биљка треба да уноси у себе, од нутријената и воде, преко светлости и топлоте, до земље, због чега је овај начин илегалне производње погодан за почетнике.

Основне карактеристике гајења канабиса у лабораторијским условима у односу на плантажно гајење јесу: краће време узгоја, више сетви годишње, далеко већи приноси, велики почетни трошкови неопходни за опрему и велики трошкови електричне енергије. Резултати нашег истраживања показују да узгој канабиса у затвореном варира у обиму, од гајења неколико биљака у кућним условима од стране индивидуалних произвођача до високопрофитабилних лабораторија иза којих стоје организоване криминалне групе. Као резултат тога, постоји широк избор техника које се користе за гајење у затвореном простору.

У једном истраживању које је спроведено 2006. године прикупљени су узорци биљака канабиса са 77 одвојених локација за гајење у затвореном простору у десет различитих полицијских региона широм Холандије. Најмање по 12 узорака узето је са сваке локације и послато на анализу у року од 24 сата од заплена. Поред тога, забележени су детаљи о затвореном месту узгајања: број биљака, величина површине за узгој, удео биљне површине коју заузимају биљке, развојна фаза биљака, врста подлоге, врста коришћеног грејања, сузбијање штеточина, вентилациони системи, снага лампе која се користила, додатни CO₂ у употреби и употреба ђубрива. Резултати истраживања говоре да је у то време средњи број биљака у једној холандској собној лабораторији био 259. Аутори су проценили просечан принос женских цветних пупољака по биљци од 33,7 грама и просечан принос по квадратном метру 505 грама. Холандски биро за одузимање кривичне имовине предложио је примену доње границе једноставног интервала

поверења од 95%, који је у овом случају био 28,1 g/биљка, или 399 g/m² (Toonen, Ribot, Thissen, 2006: 1052).

У највећем броју случајева (125 односно 91,9%) производња се одвијала на једној локацији, а само у 11 случајева (8,1%) на више локација. У будућности се може очекивати да ће комерцијални узгајивачи канабиса усмеравати своју производњу на неколико међусобно удаљених мањих плантажа истовремено (до 250 биљака или мање), уместо на једну велику плантажу на којој би се нашао велики број биљака. Овакво гајење канабиса у затвореном простору од стране организованих криминалних група забележено је у Белгији, Холандији и Уједињеном Краљевству.⁹

Овај приступ се користи из више разлога:

- да би се избегло откривање (потребно је мање простора и мања је потрошња струје);
- казне за организовање и управљање малим плантажама далеко су мање него за управљање великим плантажама;
- више мањих плантажа на неколико локација смањује финансијски трошак који може настати као резултат пожара, откривања или крађе.¹⁰

Резултати нашег истраживања показују да је у 11 откривених лабораторија (8,1%) била инсталирана високопрофесионална опрема за производњу марихуане. Ова опрема се у нашој земљи може купити јер су у питању апарати који се користе у пољопривредној производњи и налазе се у свакодневной употреби. Најчешће су то: халогене лампе, специјалне сијалице, трафои, тајмери, стабилизатори за струју, термостати, алуминијске ребрасте цеви за вентилацију, цеви за наводњавање, прскалице, вентилатори, пречистачи ваздуха, филтери за ваздух, коморе за сушење, дробнице, ваге за прецизно мерење и томе слично. Сви ти уређаји су неопходни јер се у лабораторијском узгоју марихуане ништа не препушта случају, од одабира земљишта, процеса наводњавања и прехране биљака, преко температуре, ваздуха у просторији и изолације која спречава расипање топлоте, до сталног излагања вештачким изворима светлости. Уз то, комплетан процес производње контролише се компјутерски.

⁹ Више о томе у: *EMCDDA Insights: (2012). Cannabis Production and Markets in Europe*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Lisbon.

¹⁰ Исто.

Илегални произвођачи марихуане обично не купују опрему у нашој земљи јер тако избегавају могућност откривања на основу рачуна. Из тог разлога, они се одлучују за набавку опреме из иностранства, а та опрема се сада може набавити широм Европе. Криминалне групе у Србију апаратуру увозе или кријумчаре у етапама како не би били сумњиви цариницима и полицајцима. Код опремања великих лабораторија у набавку опреме је укључено више особа, па једни набављају халогене лампе, други пречистаче ваздуха, трећи дробилице итд. Пречистачи ваздуха су саставни део илегалних лабораторија јер марихуана има специфичан и јак мирис.

Резултати истраживања показују да се оружје статистички значајно више проналази у лабораторијама које су опремљене професионалном опремом и које имају већи степен организованости и веће производне капацитете у односу на лабораторије које су опремљене импровизованом опремом. То потврђује криминалистичко правило да, што је већи степен организованости криминалитета у вези са опојним дрогама, то је и већа тенденција ширења у друге области (формирање банди за контролу тржишта, лично насиље, оружани обрачуни између супротстављених наркогрупа, међусобна убиства криминалаца, убиства потенцијалних сведока, претње, изнуде, уцене). Произвођачи и трговци наркотицима, када се нађу у улози жртве, одлучују се за неформално поступање и узимају закон у своје руке, сматрајући да им државни инструменти заштите и постизања правде не могу бити од користи, те да чак и могу бити кажњени за своје незаконите поступке, без обзира на улогу жртве у конкретном случају (Маринковић, Милић: 2019: 105). С друге стране, и сами полицијски службеници сматрају да жртве које потичу из криминалног миља не заслужују њихову помоћ (Jacques, Wright, 2013: 14).

Закључак

Резултати спроведеног истраживања потврдили су постављене хипотезе. Наиме, пораст броја илегалних произвођача и број откривених лабораторија највероватније утичу на то да марихуана буде присутна на локалном тржишту у довољној количини, по ниској цени и лако доступна млађој популацији као најризичнијој

категорији за конзумирање ове врсте дроге. Анализом добијених резултата може се закључити да је највећа вероватноћа да лабораторије буду откривене у градским срединама, у кућама или становама који су у власништву илегалних произвођача, са садницама различите висине (у различитим фазама раста), што доприноси томе да произвођачи у сваком тренутку имају спремну дрогу за комерцијално тржиште. Лако доступна опрема за узгој марихуане, једноставан поступак производње, детаљна упутства која се могу наћи на интернету, уз могућности стицања великог профита, у будућности ће свакако утицати на пораст броја илегалних произвођача и развој врло софистицираних лабораторија за унутрашњи узгој и производњу све већих количина марихуане, не само за потребе нарко-тржишта у Србији већ и шире. Резултати нам такође указују и на то да је могуће очекивати да ће произвођачи у будућности организовати илегалну производњу канабиса на више различитих локација, у складу са тенденцијама које постоје у Европи, а све са циљем смањења ризика од откривања.

У 136 откривених лабораторија лишено је слободе 196 лица просечне старости 38 ± 10 година. Податак да је у 96 откривених лабораторија (68,4%) ухапшено по једно лице указује на неспремност полиције да се снађе у новонасталим околностима и докаже везу произвођача са другим деловима организације. Опште је познато да илегална производња и промет дроге подразумевају организацију и строгу поделу посла, где се тачно зна ко је за шта задужен у ланцу илегалне производње и промета ових супстанци. Такође, када се дође до сазнања о постојању илегалне лабораторије за производњу марихуане, онда њен рад одређени период треба тајно надзирати и детаљно испланирати упад и хапшење лица која су укључена у различите фазе процеса производње.

Одређене количине нелегалног оружја које је пронађено у поседу илегалних произвођача, посебно у лабораторијама са професионалном опремом, говоре нам о степену организације и култури насиља коју негују ове криминалне групе. Као резултат таквог понашања, преступници повезани са различитим видовима нарко-криминалитета често прибегавају спровођењу неформалне правде, укључујући насилне сукобе, одмазду, освете и убиства, а све то најчешће због примата на илегалном тржишту дроге.

С обзиром да се интензивни мириси хемикалија, појачана вентилација, неуједначена потрошња струје и/или воде, као и повремени скокови у потрошњи струје и воде јављају као основни индикатори који указују на постојање илегалних лабораторија за производњу марихуане, помоћ полицији у откривању могу пружити грађани и јавна предузећа, пре свих Електродистрибуција, јавна водопривредна предузећа и томе слично. Полиција у борби против овог вида нарко-криминалитета, уз примену посебних доказних радњи, непрестано мора да усавшава техничка средства и друге методе откривања, као и да прати технике производње и дистрибуције марихуане, где се из дана у дан могу уочити техничке и логистичке иновације. Једна од технологија које се примењују у иностранству у детекцији засада марихуане заснива се на употреби термовизијских камера (*thermal cameras*) које могу дати информације о повећаној емисији топлоте на одређеном простору. У циљу детектовања кривичних дела, посебно илегалних засада марихуане или илегалног преласка државне границе, питање њихове употребе у будућности треба уредити и у српском законодавству.

Литература

1. Голочорбин – Кон, С., Павловић, Н., Рашковић, А., Лалић – Пуповац, М., Милић, Н., Милошевић, Н., Милков, М. (2015). Примена канабиса у медицини и фармацији, *Медицински часопис*, 49(4): 130–138.
2. Bloomer, J. (2008), *A political ecology approach to extra-legal rural livelihoods: a Lesotho-based case study of cultivation of and trade in cannabis*, PhD thesis, Department of Geography, University of Dublin, Trinity College, Dublin.
3. Bouchard, M. (2008). Towards a realistic method to estimate cannabis production in industrialized countries, *Contemporary Drug Problems*, 35, 291–320.
4. *Закон о психоактивним контролисаним супстанцама*, Службени гласник Републике Србије, бр. 99/2010, 57/2018.
5. Извештај Одељења за аналитику МУП-а Републике Србије за период од 1. 1. 2013. до 1. 7. 2019.

6. Маринковић, Д., Милић, Н. (2019). Структура и динамика илегалних тржишта у спектру организованог криминала, *Безбедност*, 61(2): 89–110.
7. Kesić, T., Bjelovuk, I. (2019). Application of thermal imaging cameras in crime detection *Teme*, 53(4): 997–1011.
8. *EMCDDA Insights*: (2012). *Canabis Production and Markets in Europe*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Lisbon.
9. Jacques, S., Allen, A. (2015). Drug Market Violence: Virtual Anarchy, Police Pressure, Predation, and Retaliation. *Criminal Justice Review*, 40(1): 87–99.
10. Jacques, S., Wright, R. (2013). How victimized drug traders mobilize police. *Journal of Contemporary Ethnography*, 42: 545–575.
11. Leggett, T. and Pietschmann, T. (2008), ‘Global cannabis cultivation and trafficking’, in *A cannabis reader: global issues and local experiences*, EMCDDA Monographs No 8, Vol. 1, EMCDDA, Lisbon, doi 10.281052426.
12. Оташевић, Б. (2018). Процедуре на месту откривања тајних лабораторија за производњу дрога, *Безбједност, полиција, грађани*, 14(1): 3–20.
13. Оташевић, В., Коларевић, Д., Радовановић, И. (2019). Clandestine drug production laboratories in Serbia, *Teme*, 53(4): 1125–1140.
14. Петровић, С. (2003). *Дрога и људско понашање*, Партенон, Београд.
15. UNODC (2011b), *Drug seizures*, UNODC, Vienna, available online at: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2011/Seizures_2011_Final.pdf, доступан 1. 3. 2020.
16. *Процјена опасности од тешког и организованог криминала у Црној Гори – јавна верзија* (2014). Управа полиције Црне Горе бр. 01/3 – 240/14-7611, Подгорица.
17. Risimović, R. (2018). Da li je opravdana legalizacija medicinske i rekreativne upotrebe kanabisa? *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 23(3): 251–265. doi:10.5937/nabepo23-18781.
18. Toonen, M., Ribot, S., Thissen, J. (2006), Yield of illicit indoor cannabis cultivation in the Netherlands, *Journal of Forensic Science* 51, 1050–1054.

19. *Стратешка процена јавне безбедности* (2017). Министарство унутрашњих послова Републике Србије, Дирекција полиције, Београд.
20. Чворовић, Д., Vince, V. (2019). *Казнена политика и кривична дела која се односе на забрањене психоактивне супстанце – нови законски изазови*. У: „Измене у кривичном законодавству и статусу носилаца правосудних функција и адекватност државне реакције на криминалитет (међународни правни стандарди и стање у Србији)“, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, стр. 461–476.

Characteristics of Illegal Laboratories for Marijuana Production in Serbia

***Abstract:** Marijuana is produced in almost every country in the world, what makes it the most prevalent illegal drug in the global drug market. The number of laboratories that have been discovered in our country in recent years is one of the potential indicators of the increasing expansion of domestic marijuana production under laboratory-controlled conditions. The aim of this study is to determine the prevalence and characteristics of illegal indoor marijuana production laboratories. The sample included 136 illegal marijuana cultivation laboratories discovered in Serbia (excluding Kosovo and Metohija) in the period from 01.01.2013. to 30.06. 2019. The paper presents the distribution of laboratories and their basic characteristics in terms of location, production capacity, quality of equipment, number of arrested persons and the quantity of money and weapons seized. Out of the total number of detected laboratories, 80.9% were installed in urban areas, 8.1% were equipped with highly professional equipment and it was in these "professional" laboratories that the largest quantity of illegal weapons was found. A total of 196 people, of average age of 38 (+/- 10) years, were arrested in discovered labs.*

The authors did not engage in a detailed analysis of the quantity of drug seizure due to the lack of standardized reporting forms. The seized drug was at different stages of the production process, with seizures of whole plants of different sizes reported in some reports, the amount of raw and / or dried drug being expressed in kilograms. Because available cannabis production data is isolated,

non-standardized and usually scientifically unsubstantiated, the authors find it currently impossible to estimate overall cannabis production in Serbia with precise data that would be satisfactory for practical purposes.

Keywords: *marijuana, illegal production, indoor cultivation, laboratories*